

Remissvar - Etableringsboendelagen, Ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända (SOU 2025:35)

Bakgrund

Etableringsboendelagen (SOU 2025:35) presenterar ett förslag på ett nytt, reglerat system för bosättning av vissa nyanlända, där syftet är att skapa ett mer enhetligt, likvärdigt och flexibelt mottagande över hela landet.

Utgångspunkten är att kommunerna ska ges större inflytande och att mottagandet ska bli bättre anpassat efter lokala förutsättningar, samtidigt som det främjar integration. En central del i förslaget är införandet av etableringsboende, där anvisade kommuner får ett tydligt ansvar att erbjuda bostad till nyanlända under maximalt tre år. Rätten till boende är kopplad till individens deltagande i etableringsinsatser, och kommunen får möjlighet att avsluta boenderätten vid bristande medverkan.

Fördelningsmodellen för anvisningar reformeras, med större hänsyn till bostadssituation och kommunala önskemål, samtidigt som länstalen tas bort. Staten föreslås ersätta kommunerna för de nya uppgifterna genom schablonbelopp. Förslaget betonar vikten av samordning och ansvarsfördelning mellan stat och kommun. Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2026, med tillämpning av anvisningssystemet och etableringsboendet från och med 1 januari 2027.

Kramfors kommun har erbjudits att lämna synpunkter på betänkandet Etableringsboendelagen – Ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända (SOU 2025:35). Svaret ska vara inlämnat till Arbetsmarknadsdepartementet 4 augusti.

Sammanfattning

Kramfors kommun förstår och stödjer behovet av ett tydligare och mer likvärdigt bosättningssystem och ställer sig positiv till ambitionen att skapa ett mer enhetligt och likvärdigt mottagande av nyanlända. Samtidigt ser vi flera farhågor med de föreslagna förändringarna som riskerar att leda till ökad belastning på kommunens resurser och försämrade förutsättningar för etablering. Kramfors kommun vill särskilt uppmärksamma risken för att andra kommuner, till följd av bostadsbrist och höga hyror, aktivt flyttar nyanlända till kommuner som Kramfors efter avslutad etableringsperiod.

Detta sker inte som en följd av individens fria val, utan på grund av strukturella hinder för att etablera sig på den ordinarie bostadsmarknaden inom tre år. Ett sådant uppbrott är negativt både för individens integrationsprocess och för mottagande kommuners långsiktiga planering.

Men förslaget, så som det nu är utformat, riskerar att i realiteten medföra ökad kommunal belastning och försämrade etablering för individen. Det är väsentligt att staten tar ett större ekonomiskt ansvar och främjar ett långsiktigt arbete med integration och inkludering.

Synpunkter på förslaget

1. Risk för försämrade etablering på grund av tidsgränsen på tre år

Att etableringsboendet endast ges i tre år kan vara för kort tid för nyanlända att etablera sig på arbetsmarknaden, bygga sociala nätverk och hitta egen bostad. Detta gäller särskilt i storstadsregioner där både arbets- och bostadsmarknaden är svår att ta sig in på. För personer som inte hinner etablera sig inom tidsramen finns det en betydande risk att de tvingas till uppbrott och vidareflytt. Ett sådant uppbrott efter tre år riskerar att bryta viktiga etableringskedjor, t.ex. deltagande i utbildning, praktik, arbete eller sociala sammanhang. Det motverkar individens möjligheter till kontinuitet och försvårar byggandet av tillit, språkförmåga och självständighet. Risken är att nyanlända hamnar i upprepade omstarter i nya kommuner, utan att nå varaktig integration. Detta kan leda till ett utanförskap för individen.

Kramfors kommun har begränsade möjligheter att påverka denna utveckling men tvingas ändå hantera konsekvenserna – både i form av ökade kostnader och ett större ansvar för individer vars etableringsprocesser brutits i förtid.

2. Risk för social dumpning

Kramfors kommun ser med oro på att Etableringsboendelagen i praktiken kan leda till att kommuner med billigare bostäder och lediga lägenheter, som vår, får ett oproportionerligt mottagande av nyanlända efter att deras rätt till etableringsboende upphör i andra kommuner.

Eftersom lagen inte reglerar vart en nyanländ flyttar efter de tre åren, och eftersom många storstadsområden har höga hyror och långa bostadsköer, finns det en risk att nyanlända flyttas vidare till mindre kommuner av andra kommuner – inte som ett uttryck för individens fria val, utan som en konsekvens av att etablering på den ordinarie bostadsmarknaden inte hunnit ske inom tidsramen för etableringsboendet.

Det är inte rimligt att förvänta sig att en nyanländ ska kunna etablera sig på bostadsmarknaden inom tre år, särskilt inte i storstadsregioner med mycket höga trösklar. När dessa personer istället hänvisas till kommuner som Kramfors, på grund av tillgången till billigare bostäder, skapas uppbrott som försvårar integration och långsiktig etablering.

I Kramfors finns ett utanförskapsområde, farhågan om detta förslag träder ikraft så kan Kramfors komma att få fler områden med den problematiken.

Detta kan leda till att:

Kramfors kommun får ta emot personer utan att ha haft möjlighet till planering eller förberedelse, eftersom de inte anvisats till oss.

Vissa områden riskerar att utvecklas till nya former av koncentrerat utanförskap.

Kommunen får ett ökat tryck på ekonomiskt bistånd, skola, socialtjänst och bostadsförsörjning utan statlig kompensation.

Det finns dessutom en risk att personer tackar ja till anvisning men aldrig flyttar till anvisningskommunen, utan istället nyttjar sin rätt till etableringsboende efter flera år, utan att kommunen kunnat planera för detta. Eftersom ingen ersättningsanvisning ges i sådana fall, kan detta leda till ett ineffektivt och kostsamt system för mindre kommuner som Kramfors.

Behov av kompletterande försörjningsstöd ökar.

Lagförslaget innebär att kommunen får skyldighet att erbjuda etableringsboende till nyanlända i upp till tre år, oavsett individens ekonomiska förutsättningar. Samtidigt saknas en garanti för att den nyanlände har tillgång till ekonomiska förmåner som täcker boende- och levnadskostnader. Det innebär att kommunen, enligt socialtjänstlagen, kommer att behöva träda in med ekonomiskt bistånd i de fall där statlig etableringsersättning inte är tillräcklig. Lagförslaget förutsätter att samtliga nyanlända har samma förutsättningar att delta i etableringsprogram, SFI etc. Av erfarenhet vet kommunerna att så inte är fallet. Lagförslaget bör täcka in även de individer som har stora svårigheter att etablera sig i det svenska systemet.

Etableringsboendelagens målgrupp kan också sakna rätt till bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner under de första fem åren i Sverige. Det förstärker risken för att kommunen får bära ett utökat ekonomiskt ansvar för uppehälle och hyreskostnader under en längre tid. Även om en höjning av ersättningen nu föreslås i *Styrkraft för lyckad integration* (SOU 2024:41), vilket vi ser som positivt, vill vi understryka att en tillräckligt hög ersättningsnivå är en grundförutsättning för att inte kommunalt ekonomiskt bistånd ska bli ett långvarigt komplement till etableringsstöd.